ЕКОНОМІКА

УДК 631.14.

Щурик Михайло Васильович,
доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри фінансів,
професор Івано-Франківського університету
права імені Короля Данила Галицького

Стецька Ірина Іванівна,
студентка V курсу
економічного факультету
Івано-Франківського університету
права імені Короля Данила Галицького

ЕКОЛОГІЧНА КОМПОНЕНТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСТА ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА

Досліджується стан екології міста івано-Франківська. Приведено перелік підприємств забруднювачів території міста. Виявлено основні чинники, які унеможливлюють достатність фінансування природоохоронних заходів. Пропонуються шляхи поліпшення екології міста Івано-Франківська.

Ключові слова: *екологія, фінансування, забруднення, охорона, збереження, населення.*

Постановка проблеми. Сучасний екологічний стан міста Івано-Франківська не можна вважати задовільним, незважаючи на зменшення за останні роки антропогенно-техногенного навантаження на природне середовище та здійснення ряду природоохоронних заходів. Основними завданнями, які нині постають перед органами місцевої влади, громадськістю є прийняття заходів, спрямованих на зменшення негативного впливу на навколишнє середовище шкідливими підприємствами та виробництвами, а також побутовим сектором.

Посилення глобалізаційних і інтеграційних процесів, домінування в суспільстві матеріальних цінностей призвело до значного загострення вирішення соціально-економічних питань у межах держави, окремих регіонів, міст тощо. Особливо це стосується екології, яка постійно погіршується й теж потребує прийняття адекватних, радикальних заходів. Означене повною мірою стосується багатьох обласних центрів України, включаючи місто Івано-Франківськ. Йдеться про те, що стратегія подальшого розвитку міста Івано-Франківська має обов'язково поєднювати комплексне вирішення екологічних, соціальних та економічних завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Екологічна компонента, як одна з

найбільш значущих складових соціально-економічного розвитку постійно знаходиться в центрі досліджень багатьох відомих вітчизняних і зарубіжних учених, провладних структур, бізнесменів, громадських організацій тощо. Йдеться, в першу чергу про стан, регенеративні та асимілятивні властивості водних, лісових та земельних ресурсів, які розміщені в межах міст, чистоту атмосферного повітря, дотримання вимог екології підприємствами, населенням тощо. Погіршення екології природно-ресурсного потенціалу деяких міст і сіл, на думку окремих учених, є помилково обраний шлях розвитку. Найбільш очевидним результатом невірно вибраного людиною шляху розвитку сьогодні є велика кількість техногенних та екологічних катастроф. Стає очевидним, що ідея екологічного зростання як такого себе вже вичерпала і повинна найближчим часом бути замінена мистецтвом скорочення споживання, здатністю самодостатньо існувати на основі базових засобів. Однак для реалізації таких перспектив потрібні не тільки результативні заходи, але й зміни свідомості та стилю життя людей планети [1, с. 54]. Таким чином, поліпшення та збереження екології, як найбільш важливої та життєдайної компоненти розвитку міст і сіл значною мірою залежить від перебудови цінностей світосприйняття людиною. Реалізація зазначеної квінтесенції, на нашу думку, стане реально можливою завдяки підвищенню ролі та участі у процесах збереження екології міст, природних ресурсів, усього довкілля - держави, місцевих органів самоврядування, громадськості. На жаль нині державні органи влади та їх представники на місцях втрачають можливості належних їм до виконання функцій, що пояснюється, головним чином, помилково обраною моделлю суспільного розвитку України. Йдеться про неоліберальну модель, яка нині покладена в основу розвитку нашої держави. З цього приводу відомий учений-економіст Гж.Колодко зазначає, що в інституціональному аспекті неолібералізм зробив державу і її регулюючу практику публічним ворогом номер один. Маніпулюючи (треба признати, прекрасно) суспільною думкою через ЗМІ і, на жаль, через частину наукового співтовариства, особливо через економістів, ліберали нав'язують концепцію «малої» (читай:слабкої) держави і мінімізації її втручання у спонтанні ринкові процеси, хоча саме держава є, поряд з ринком, суперінститутом сучасного господарства [2, с. 61].

Таким чином, економічний розвиток, його зростання на макро-, мезо-, і мікрорівнях призводить до погіршення, загострення вирішення завдань екології…піднесення рівня економічного розитку призводить до збільшення техногенного навантаження на природу, невідворотно трансформуючи навколишнє природне середовище у техногенну екосистему [3, с. 66].

З приведеного чітко випливає потреба перегляду відносин, які нині домінують в суспільстві крізь взаємозв'язок людина-екологія. Йдеться про необхідність розробки нових засад, нової стратегії суспільного розвитку, лейтмотивом яких повинно бути покладено збереження та поліпшення екології. На жаль, зазначає відомий російський вчений Л.Абалкін, в політичних і громадських дискусіях, в науковому товаристві і в засобах масової інформації наголос роблять на вирішенні поточних питань [4, с. 56]. Таким чином, на думку авторитетного вченого, вирішення завдань економічного розвитку, включаючи його обов'язкову компоненту-екологію, слід перенести в площину формування нової стратегії. Зазначене стосується не лише країни в цілому, а й регіонів, міст, сіл тощо. Основа розвитку-економічне зростання, яке проявляється не тільки у кількісному збільшенні вартості продукції, але й, насамперед, у змінах способів її виробництва і використання [5, с. 15].

Слід зазначити, що існуюча нині певна неврегульованість екологічних питань, які стосуються міст, селищ, сіл, інших адміністративних утворень тісно корелює з

невирішеними питаннями благоустрою. Вченими зазначається, що в Україні майже 60% вулиць і доріг не мають штучного освітлення, близько 30% вулично-дорожної мережі – твердого покриття, 78% сільських населених пунктів – водопроводу, 97% - каналізації, 54% - не газифіковані, лише близько 40% шкідливих відходів виробництва утилізують ся та знешкоджуються, щороку утворюється понад 16 тис. несанкціонованих сміттєзвалищ, які є екологічно небезпечними та несумісними з поняттям благоустрою [6, с. 66]. Зазначимо, що дослідження неврегульованості питань екології міст, природно-ресурсного потенціалу, що знаходиться в межах населених пунктів охоплює значно більше напрямків та сфер діяльності. Разом з тим, оцінка впливу соціально-економічної діяльності на екологію окремих адміністративних утворень, включаючи обласні центри нині не є достатньо дослідженою проблемою. Означене повною мірою стосується Івано-Франківська.

Постановка завдання. Проаналізувати стан екології міста Івано-Франківська та області. Запропонувати механізм збереження та покращення екології на перспективу, органічно поєднавши його з вирішенням економічних та соціальних завдань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найбільш напруженими ділянками з точки зору екології та умов проживання жителів є міста. Це пов'язано з високою концентрацією джерел забруднення території, їх високою інтенсивністю, а також комплексним впливом на всі компоненти навколишнього середовища. Постійне зростання кількості транспорту, розвиток промисловості та інші чинники є причиною швидких темпів погіршення екологічного стану в урбоекосистемах. В зв'язку з цим, актуальною є розробка методики контролю за станом забруднення всіх компонентів навколишнього середовища, швидкого і ефективного визначення екологічного стану урбоекосистеми в цілому та прогнозу можливих змін на майбутнє.

Дослідження міст як середовища в якому проживає людина є предметом вивчення багатьох учених і спеціалістів. Урбанізоване середовище насичене промисловими підприємствами, транспортними засобами, об'єктами житлово-комунального господарства, які часто негативно впливають на природний ландшафт і людину, призводять до загострення багатьох проблем: ресурсно-господарських, природно-ландшафтних, соціально-демографічних або слід зазначити, що зародження, специфіка становлення, особливості прояву екологічних проблем пов'язані з географічним положенням міста, природним ландшафтом, функціональною структурою, містобудівним плануванням, рівнем соціально-економічного розвитку. Важливим є також вивчення взаємозв'язку між екологічною ситуацією, що склалася в місті та здоров'ям його мешканців.

Отже, вивчення міського середовища потребує інтегрованого підходу, тобто використання закономірностей, принципів, концепцій, методів, розроблених в екології, біології, географії, містобудуванні, гігієні, естетиці, історії. Кінцевою метою еколого-географічного дослідження міста є визначення ступеня відповідності міста (його компонентів) життєвим потребам людини для забезпечення її фізичного і морального здоров'я.

Як засвідчують дані офіційної статистики за період 1995-2008 рр. в місті Івано-Франківську значно зросла захворюваність. Однією із причин негативної динаміки росту числа хворих – є погіршення екологічної компоненти (таблиця 1, с. 202).

З даних таблиці 1 видно, що в 2008р. у порівнянні з 1995 р. зросла кількість хворих на новоутворення, хвороби системи кровообігу, органів дихання, шкіри тощо.

Слід зазначити, що в порівнянні з іншими містами України Івано-Франківськ

віднесено до відносно екологічно чистих міст.

Таблиця 1

Динаміка кількості захворювань населення в розрізі хвороб по м.Івано-Франківську з 1995-2008 рр.

Захворювання	1995р.	2008р.
Новоутворення	7,9 тис.	9,0 тис.
Хвороби системи кровообігу	46,1 тис.	91,8 тис.
Хвороби органів дихання	399,3 тис.	496,5 тис.
Хвороби шкіри та підшкірної клітковини	58,0 тис.	77,2 тис.
Уроджені аномалії(вади розвитку), деформації та хромосомні порушення	2,1 тис.	1,4 тис.
Отруєння та ін. наслідки дії зовнішніх причин	63,7 тис.	55,6 тис.

В опитуванні журналу «Фокус» у номінації «Краще місто для життя в Україні» Івано-Франківськ, з часу перемоги в 2007 році, не опускається нижче п'ятого місця, а в 2010 році опинився на почесному третьому, після Харкова і Києва.

Оцінка екологічного стану міста Івано-Франківська проводилася станом на 1 травня 2011 року і включала в себе місце розташування міста, «функціональне» призначення міста, види виробництв; джерела забруднення навколишнього середовища, рівень забруднення за видами середовищ (вода, повітря, грунти); види і рівень небезпеки забруднення; транспортне навантаження, а також інші специфічні фактори, властиві місту. За цими критеріями Івано-Франківськ отримав 43 бали з 55 можливих.

Основними забруднювачами повітря обласного центру і Івано-Франківської області в цілому є підприємства по виробництву та розподілу електроенергії, газу і води, теплові електростанції, трубопровідний транспорт, видобування вуглеводнів тощо. Саме вони викидають у повітря більше 95% викидів шкідливих речовин. Сюди належать: Бурштинська ТЕС, УМГ «Прикарпаттрансгаз», ВАТ «Івано-Франківський цементно-шиферний комбінат» та інші. Найбільшим забруднювачем атмосферного повітря на Івано-Франківщині є Бурштинська ТЕС, а безпосередньо в місті Івано-Франківську – Асфальтобетонний завод.

Зазначене підприємство працює з 1966 року. На сьогоднішній день відстань від стаціонарних джерел викидів підприємства до найближчої житлової забудови становить 90 метрів при нормативному розмірі зони, згідно з Державними санітарними правилами планування і забудови населених пунктів – 1000 метрів.

Івано-Франківський міськвиконком ще у 2002 році прийняв рішення про винесення Асфальтобетонного заводу за межі житлової забудови міста до кінця 2007 року. На сьогоднішній день рішення не виконано, завод продовжує працювати.

Державна екологічна інспекція в Івано-Франківській області провела перевірку дотримання вимог законодавства охорони атмосферного повітря Асфальтобетонним заводом. Встановлено, що виробництво працює без дозволу на викиди забруднюючих речовин. Підприємству нараховано понад 9 тис.грн штрафів за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин. Готується рішення про призупинку підприємства. Екологічна інспекція проінформувала Івано-Франківський міськвиконком про результати

перевірки, які направлено до Івано-Франківської міжрайонної природоохоронної прокуратури.

Дослідження науковців засвідчують, що до нині в Україні не створено інфраструктури поводження з відходами і не зменшується обсяг шкідливих викидів в атмосферне повітря та скидів забруднених вод [7, с. 51].

Особливо важлива роль у житті людини, збереженню всього довкілля належить водним ресурсам. В місті та області вони включають поверхневі та підземні води. За загальними запасами поверхневих вод область посідає 3-є місце в Україні. Разом з тим місто нині періодично відчуває нестачу води. Низькою залишається її якість, яка є далекою від установлених стандартів і нормативів.

В Івано-Франківську скид неочищених та недостатньо очищених комунальних і промислових стоків є результатом фізичного та морального зносу очисних споруд і відсутності коштів на їх будівництво, ремонт та реконструкцію. Внаслідок тривалої експлуатації без необхідного поточного ремонту систем водопостачання і каналізації більшість водопровідно-каналізаційних господарств міста знаходяться в незадовільному технічному стані, частина з них – в аварійному стані.

З настанням тепла більшість івано-франківців проводять вільний час біля міських водойм. Разом з тим, з кожним роком такий відпочинок стає проблемнішим через зростаюче забруднення відпочинкових зон.

Традиційно навесні місцева влада організовує прибирання територій підприємств і організацій, індивідуальних дворів, місць масового відпочинку, прибережних смуг річок, з метою приведення їх в належний санітарний стан. Разом з тим, судячи з результатів нашого дослідження в місті продовжує мати місце неконтрольоване спалювання листя, залишків рослинності, побутових відходів і сміття, в результаті чого повітря засмічується шкідливими інгредієнтами.

Для організації місць відпочинку населення в місті або поблизу нього повинна бути виділена спеціальна територія, яка включає в себе парки, сади, пляжі та інше. В Івано-Франківську немає жодного впорядкованого пляжу для відпочинку громадян.

Екологічна компонента, її якість регулюється також рівнем функціонування виробничої сфери. Слід зазначити, що з її розвитком значно ускладнюється охорона навколишнього середовища, погіршується екологія. В останні десятиліття посилився негативний вплив людини також на зелені насадження. Зелені насадження, як відомо (міські парки, ліси, сади, луки) - одна з найважливіших компонент, яка забезпечує благоустрій, чистоту міста. Фауністика, як самовідновлювана система, забезпечує комфортність умов проживання людей у місті, регулює (в певних межах) газовий склад повітря і ступінь його забрудненості, кліматичні характеристики міської території, знижує вплив шумового фактора та є джерелом естетичного відпочинку людей. Саме тому дослідження антропогенного впливу на озеленення є дуже важливим питанням, яке потребує запровадження постійного їх моніторингу.

Слід зазначити, що на чистоту повітря впливають не лише підприємства, а й кожна людина зокрема. Автомобіль, заправлений бензином, щороку викидає в атмосферу близько тонни шкідливих газів.

За даними Івано-Франківської міської СЕС вміст викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря в розрізі найважливіших вулиць міста характеризується таким чином (таблиця 2, с. 204).

Таблиця 2

Вміст забруднюючих речовин в атмосферному повітрі на основних автомагістралях міста Івано-Франківська (за даними Івано-Франківської міської СЕС)

№ пункта	Місце розміщення пункта спостереження	Перевищення ГДК забруднених речовин в атмосферному повітрі	Гранично допустимі концентрації, мг/м^3	Оксид вуглецю (CO)	Діоксид азоту (NO_2)	Пил
1.	вул.Вовчинецька,24	-	-	0,085	2,0	0,5
2.	вул.Вовчинецька,196	+	+	0,085	2,0	0,5
3.	вул.Галицька,85	+	+	0,085	2,0	0,5
4.	вул.Є.Коновальця,132	+	+	0,085	2,0	0,5
5.	вул.Короля Данила,16	-	-	0,085	2,0	0,5
6.	вул.Г.Мазепи,114			0,085	2,0	0,5
7.	вул.Незалежності,38	+	+	0,085	2,0	0,5
8.	Парк відпочинку ім.Т.Г.Шевченка	-	-	0,085	2,0	0,5

З даних таблиці 2 видно, що перевищення гранично-допустимих концентрацій (ГДК) зафіксовано по оксиду вуглецю та діоксиду азоту.

Негативно впливає на стан екології міста Івано-Франківська надмірне вирубування лісів, незважаючи на те, що вони знаходяться далеко за його межами.

Винищення лісів та деградація лісових екосистем є також однією з найактуальніших екологічних проблем сучасності. Зменшення площі лісів і зниження їх стійкості залежать не тільки від надмірного споживання лісових ресурсів та ступеня забрудненості середовища, а й від економічного розвитку та рівня культурного розвитку населення.

Україна через високий рівень концентрації промислового виробництва, виснажливе використання природних ресурсів, забрудненість і засміченість парків, скверів, інших відпочинкових зон перетворилася в екологічно небезпечну територію. Як результат значно загострилась екологія, про що засвідчує випадання кислотних дощів, транскордонне забруднення, руйнування озонового шару, потепління клімату, накопичення відходів, особливо токсичних та радіаційних, зниження біологічного різноманіття. Означені проблеми повністю стосуються міста Івано-Франківська.

Вирішення завдання поліпшення екології значною мірою залежить від обсягів фінансування природоохоронних цілей. Результати аналізу засвідчують, що в Україні недостатньо виділяється коштів на природоохоронні цілі [7, с. 47].

Формула розрахунку видатків «першого кошика», до складу якого входять витрати на галузі «Державне управління», «Освіта», «Охорона здоров'я», «Соціальний захист та соціальне забезпечення», «Культура та мистецтво», «Фізична культура та спорт», не враховує екологічний стан населених пунктів. Унаслідок надто низького рівня фінансування потреб збереження і поліпшення екології в місті продовжує погіршуватись стан екології. Тому в бюджеті міста Івано-Франківська необхідно передбачити додаткові

витрати на ефективний сталий розвиток залежно від екологічного стану окремих територій [8, с. 79].

Висновки. За результатами досліджень стану екології території міста Івано-Франківська нами виявлено такі основні екологічні проблеми:

– забруднення атмосферного повітря стаціонарними і пересувними джерелами;

– забруднення поверхневих і підземних вод;

– забруднення і засмічення навколишнього середовища побутовими відходами;

– збіднення біорізноманіття;

– недостатній рівень екологічної освіти та інформування населення.

Для розв'язання проблеми зменшення забруднення атмосферного повітря викидами транспортних засобів (пересувні джерела) необхідно забезпечити:

- оснащення автомобілів системами і пристроями для зниження викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря;

- розширення мережі автомобільних доріг з поліпшеним покриттям;

- раціональну організацію транспортних потоків у місті у відповідності до Комплексної схеми організації дорожнього руху;

- організацію транзиту автотранспорту поза межами міста завдяки будівництву об'їзної магістральної автодороги вул. В.Івасюка – р.Бистриця Солотвинська (міст) – с. Клузів – Галицьке шосе;

- збільшення парку громадського транспорту (автомобілів, автобусів), які працюють на газі та електроприводі, будівництво та реконструкція тролейбусних ліній.

Для зменшення забрудненості атмосферного повітря стаціонарними джерелами (промислові об'єкти) необхідно:

- офіційно встановити перелік шкідливих підприємств і виробництв, які завдають шкоду екології, створивши постійний моніторинг та вивести їх за межі міста;

- забезпечити здійснення повітроохоронних заходів на підприємствах-забруднювачах атмосферного повітря.

Зменшення рівня забрудненості поверхневих і підземних вод, покращення якості питної води потребує:

- розширити та реконструювати міські очисні споруди, вирішити питання зменшення накопичення відходів (мулу) в мулових картах шляхом запровадження виробництва біогазу;

- провести реконструкцію (ремонт) існуючих (по вул. Мазепи) і будівництво нових (по вул.Набережна) каналізаційних мереж;

- забезпечити безпечне скидання фільтрату з полігону ТПВ на міські очисні споруди;

- будівництва дощового колектора від русла річки Млинівка до річки Бистриця Надвірнянська.

Поліпшення екології навколишнього середовища, що є результатом забруднення і засмічення міста побутовими відходами населенням потрібно:

- розробити Схему санітарного очищення міста;

- впровадити роздільне збирання побутових відходів;

-забезпечити необхідну кількість контейнерних майданчиків і контейнерів;

- побудувати сміттєпереробний (сміттєсортувальний) завод.

Крім того потрібно:

- розширити площі, зайняті під парками;

- ввести в школах спеціальну дисципліну «Екологія»;

- підвищити вимоги та розміри штрафів до забруднювачів навколишнього середовища;
- запровадити європейські стандарти споживання та використання якості води.

Список використаних джерел

1. Носова О. Про фундаментальні причини фінансових криз та життєздатність фінансових ринків у сучасній формі / О.Носова // Економіка України. – 2011. – №4. – С. 45-55.
2. Гж. Колодко. Неолиберализм и мировой экономический кризи / Гж.Колодко // Вопросы экономики. – 2010. – №3. – С. 56-64.
3. Довбенко М.В. Теорема Коуза, Кіотський протокол та екологічні інвестиції для України / М.Довбенко // Економіка України. – 2009. – №11. – С. 65-75.
4. Абалкин Л. Аграрная трагедия России / Л.Абалкин // Экономика АПК. – 2009. – №10. – С. 56-64.
5. Геєць В., Грищенко А. Навігатор у блукаючому світі (роздуми над прочитаним) / В.Геєць, А.Гриценко // Економіка України. – 2009. – №9. – С. 4-18.
6. Бородюк В, Фролова Г. Методологічні принципи нової парадигми благоустрою населених пунктів / В.Бородюк, Г.Фролова // Економіка України. – 2011. – №10. – С. 66-71.
7. Міщенко В. Фінансування природоохоронної сфери (чи є критерії достатності?) / В.Міщенко // Економіка України. – 2008. – №8. – С. 46-55.
8. Скарга М., Шелегеда Б., Баєвська Р. Коригування відмінностей у соціально-економічному розвитку території / М.Скарга та ін. // Економіка України. – 2011. – №4. – С. 77-87.

Щурык М. В. Стецкая И.И. Экологическая компонента социально-экономического развития города Ивано-Франковска

Исследуется состояние экологии города Ивано-Франковска. Приведен перечень предприятий загрязнителей территории города. Выявлены основные факторы, которые делают невозможным достаточность финансирования природоохранных мероприятий. Предлагаются пути улучшения экологии города Ивано-Франковска.

Ключевые слова: *экология, финансирования, загрязнения, охрана, сохранение, населения.*

Shchuryk M. V. Stetska I.I. Ecological component of socio-economic development Ivano-Frankivsk

The state ecology of Ivano-Frankivsk is researched. Like a result was given the list of companies which pollute the city. The main factors impeding adequacy of financing measures are detected. There are also the ways of improving the ecology of Ivano-Frankivsk.

Key words: *ecology, finance, pollution, protection, conservation, population.*